

Dünya edebiyatı ve izdüşümü: “Tercümedya”¹

Timuçin Buğra EDMAN²

APA: Edman, T. B. (2019). Dünya edebiyatı ve izdüşümü: “Tercümedya”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 657-664. DOI: 10.29000/rumelide.619683

Öz

Bu makale, ortak dil kavramının günümüzdeki dönüşümünü genel hatlarıyla tartışmayı amaçlamaktadır. Dünyamız git gide küçülüyor. İnsanlarımız arasındaki hayatı yaşama biçimlerindeki farklar da git gide azalıyor. Dünya Edebiyatı bizi bir çatı altında birleştiriyor: geçmişten bugüne dünyanın insanı olmak. Semaya baktığımızda hepimiz aynı mavi rengi görüyoruz. Hayallerimiz ve umutlarımız benzer. Ancak dillerimiz farklı. Farklı diller yine de duygularımızı aktarabilmek için bir engel değil. Artık gelişen teknoloji sayesinde medya ve internet dili ortak bir dil haline dönüştü. İşini iyi yapan bir tercüman ister sözlü ister yazılı olsun sözlerin görsel sanata aktarıldığı bu çağdaş dönemde artık ortak hislerin sözcüsü olmaktadır. Edebi adaptasyonlar 20. ve 21. yüzyılın ana akımını oluşturarak dijital medya aracılığıyla milyonlarca izleyiciye ulaşp istediği mesajları iletebilmektedir. Bu adaptasyonlar yeni bir ortak dil oluşturarak izleyicilerin yine paydaş duygu ve düşüncelerine tercüman olmakta ve benzer izdüşümleri yansıtmaktadır. Dolayısıyla yazılı metinler yerlerini görselliğe bırakırken edebiyatın beyaz perdedeki mecrası daha da genişleyerek yeni nesille yolculuğuna dijitalleşme yoluyla devam etmektedir. Böylelikle internetle birlikte ortaya çıkan yeni diller ortak bir konsolidasyon sağlarken özünde hala edebi olarak yazılı metnin gücünü görselle birleştirerek artık bu yeni mecrada kendine yeni yollar açmakta ve Dünya Edebiyatını yeni bir boyuta taşımaktadır. Sonuç olarak ilerleyen tekniklerle birlikte değişen medya da değişime kendini adapte etmiş ve edebiyat ile arasındaki sınırları kaldırarak artık dijital edebiyatın yeni bir şekli karşımıza çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Adaptasyon, dijital tercüme, dünya edebiyatı.

World literature and its reflection: “Tercümedya”

Abstract

This article purports to discuss the transformation of the concept of common language in contemporary times through general terms. Our world is getting smaller. The differences between our people in the way they live their lives are also decreasing. World Literature unites us under one roof: to be a person of the world from past to present. When we look at the sky, we all see the same blue color. Our dreams and hopes are similar. But our languages are different. Different languages, however, are not an obstacle to conveying our feelings. With the ever-evolving technology, media and internet language have become a common language. Any interpreter doing his/her job well now becomes the spokesman of the common sensations in this contemporary period when words, whether verbal or written, are transferred to visual art. Literary adaptations create the main stream of the 20th

- 1 Bu kelime Goethe'nin 'Dünya Edebiyatı' kavramı (Weltliteratur) temel alınarak tarafımdan türetilmiştir. Goethe'nin bu kavramında nasıl ki doğu-batı ayrımı yapmadan uluslararası eserlerin bir sirkülasyonundan bahsediyorsak, 'Tercümedya' da Arapça kökenli 'tercüme' kelimesi ile Latince kökenli 'medya' kelimesinin birleşiminden oluşturularak doğu-batı sentezine atıfta bulunmak için türetilmiştir.
- 2 Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü (Düzce, Türkiye), timucinedman@outlook.com, ORCID ID: 0000-0002-5103-4791 [Makale kayıt tarihi: 17.04.2019-kabul tarihi: 20.09.2019; DOI: 10.29000/rumelide.619683]

and 21st century by reaching out to millions of viewers through digital media and conveying the messages they want. These adaptations create a new common language that actually interprets the emotions and thoughts of billions of people and reflect similar projections. Thus, while the written texts leave their places to the visuality, the white screen of literature is further expanded and the journey to the new generation continues through digitalization. In this way, the new languages emerging with the Internet provide a common consolidation, while still incorporating the power of literary text in a visual way, it now opens new paths in this new medium and takes World Literature to a new level. Consequently, along with the advancing techniques, the changing media has also adapted itself to this adjustment and by removing its boundaries between literature, a new version of digital literature has emerged.

Keywords: Adaptation, digital translation, world literature.

Giriş

Edebiyatın sınırlarının hayal gücümüzün çizdiği dünyalara kadar gittiğini düşünürsek edebiyatın tek bir dil ya da medeniyete ait olmadığını, bu durumun tam tersini düşünmenin edebiyatı kısırlaştırmaktan başka bir şey olmadığını bilincine varırız. Dolayısıyla, edebiyat insanlığın ortak dilidir aslında. Bu nedenle, karşılaştırmalı edebiyat denilince akla dünya edebiyatı geliyor. Dünya edebiyatı da tercüme olmaksızın kavramsallaştırılmaz. Bu açıdan dünya geneline baktığımızda, sadece küçük bir kesimin bir veya ikiden fazla dile hâkim olduğunu görmekteyiz (Venuti, 2013:193).

O yüzden, konuştuğumuz ve yazdığımız diller farklı olsa dahi, tecrübelerimiz ve hayal gücümüz bizi yaşamışlıklarla çevreleyerek ortak noktada buluşturur. Dil nasıl ki düşüncelerimizin sözlere veya kâğıda belirli kurallar silsilesi ile aktarılması ise, tercüme de belirli bir dildeki bu ifadeleri hedef dilde aynı tınlaşımı verecek şekilde çevrilmesidir.

Gerçek bir tercüme yapılabilir mi yapılamaz mı sorusuna B. Lee Whorf ya da E. Sapir gibi “etno-linguistik” uzmanlarının yanıtı olumsuz olurken, her şeyin tercüme edilebileceğini savunan görüşler de yaygınlaşmaktadır. Özellikle 21. yüzyılda “Anglofon”, “Frankofon” gibi dil ayrımlarından ziyade artık dil birçok şeyde olduğu gibi dijitalleşmeye başlamış ve ortak dil olarak programlama dilleri, yani bilgisayar dili ön plana çıkmaya başlamıştır. Hatta 6. dil olarak da bilinen internet dili artık dünyanın her yerinden insanları ortak bir dile bütünleştiren bir yapı haline dönüşmüştür. “Netspeak” ya da “Netlish”³ olarak da bilinen bu dil (Apter, 2006:226), estetiksel ve dilbilimsel kaygı olmadan internet dilinin ortak bir dile dönüşümünü göstermektedir.

Tüm bu gelişmeler ışığında, teknolojiyle daralan dünya elbette yine teknoloji yardımı ile çeviriyi genişletecektir ve elektronik iletişim de doğru ve hızlı çevirinin önemini perçinleyecektir. Dolayısıyla eskiden anlamakta güçlük çekilen çoğu kültürel kavramlar Youtube, Netflix, Instagram, Twitter, Facebook vb. platformlar aracılığıyla görsel olarak da yayılırken ve insanlar hem “netlish” hem de “internet” dili yardımıyla birbirlerini daha iyi anlayabilir hale gelirken, ne yazık ki estetik kaygı da yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır.

Ne var ki -en azından bu hızlı kültürel dolaşım sayesinde- farklı dillerin birbiriyle sürekli etkileşim haline geçmesi çoğu anlaşılması güç noktayı da anlaşılır kılarak farklı dillerin yine farklı dillere çevrilmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca elektronik kitapların yaygınlaşması ile de dinamik çeviriler artarak

3 İngilizcenin etkisinin hâkim olması durumunda internet dilinin etkin olması.

okuyucuların karmaşık noktaları anlamalarına yardımcı olabilmektedir. Örneğin bir Amerikalı için, Türk düğünlerinde gelinliğin üzerine bağlanan kırmızı kuşak herhangi bir açıklama olmadan anlamlı gelmese bile, bugün E-Kitap okuyucularına direkt hedef dilde çevrimiçi ansiklopedi desteği sunmasıyla okuyucu bu farklı kültürdeki işareti anlayabilir ve okuyucunun okuduğu metni içselleştirmesi kolaylaşabilir.

Rahatça Yaşar Kemal'in İnce Memed'ini Robin Hood ile karşılaştırıp bu iki kurgu karakterin de masum insanlara karşı bir zulüm, zarar ya da eşkıyalık peşinde olmadığını anlarken, ansiklopedik bir eklenti ile Cumhuriyet'in ilk yılları hakkında edinilecek hızlı bir bilgi, ortalama okuyucu kitlesi için *İnce Memed*'i içselleştirme noktasında oldukça faydalı olacaktır. Zira Umberto Eco'nun da dediği gibi, "Tercüme her zaman bir geçiştir; ancak, bu geçiş iki dil arasında değil ama iki kültür veya iki ansiklopedi arasındaki bir geçiştir." (Eco, 2004:82) Teknoloji sayesinde sınırların gitgide daraldığı bir dünyada eğitim bilimleri ne kadar ilerlerse ilerlesin, daralan tek şey zaman olunca dil öğrenimi de zorlaşmakta olduğundan, ana dile çevirisi yapılan eserler teknoloji sayesinde zamanla daha da iyileştirilerek her şeyin çevrilebileceği kuramını güçlendirecektir. Zira, ana dile çevrilmiş yazınsal bir çeviri "daha önce çok işitmiş bile olsak, iyice tanımadığımız bir düşsel kurmaca dünyayı" (Göktürk, 2018:15) ayaklarımızın önüne seriverir. Bu bağlamda edebiyat, ortak dilimiz oluverir aslında.

Ortak bir dil olarak edebiyat

J. R. R. Tolkien, *Yüyüklerin Efendisi* adlı başyapıtını yıllar içinde yazarken, Elflerin dili olan "Quenya ve Sindarin" ile birlikte bu dillere bağlı ve (bu dillerin haricinde) 15'in üzerinde dili orta çağ dilleri, Anglo-Sakson dilleri, Fince, İzlanda Dili, Gal Dili ve daha fazlasını karıştırarak kurgulamış, âdeta önce dilleri sonra kurgu dünyasını yaratmıştır. Her ne kadar sonrasında bu muazzam eseri Elfçe yazmış olmayı dilese de İngilizce yazılan bu eser 70'e yakın dile çevrilmiştir (Drout, 2007:150). Eğer bir eser kurgusu dahilinde yeni dillerin ortaya çıkmasına bile sebep olabiliyor ve bu yeni dil var olan dillerden türetilbiliyorsa, zaten romanın yazıldığı dilin farklı dillere çevrilmesinde de sorun olmamalıdır.

Aynı zamanda, çeviri temel olarak yerelleştirici bir uygulamadır. Tercüme sürecinin her aşaması, tercüme edilecek bir stratejinin geliştirilmesi ve farklı bir dil ve kültürde devam ettirilmesi de dahil olmak üzere, kaynak metnin seçilmesi ile başlayarak buradaki değerler, inançlar ve temsiller ile harmanlanarak hedef dilde yorumlanır ve metin birebir aynı şekilde çevrilemese dahi, her zaman ana metne sıkı sıkıya bağlı biçimde gerçekleşir (Venuti, 2013:193).

1869 yılından bu yana değişen dinamikler ışığında ve farklı yönelimler doğrultusunda 12 kez İngilizceye çevrilen Lev Nikolayeviç Tolstoy'un *Savaş ve Barış* romanındaki bu istisnai olay, bize bir çevirinin hedef veya kaynak odaklı olabileceğini hatırlatır. Çeviride, bir kaynak metin bir hedef metne dönüştürülür. Bununla birlikte, kaynak odaklı ve hedef odaklı çeviriler arasındaki muhalefet, kaynak odaklı veya hedef odaklı çeviri teorileri arasındaki muhalefet ile sık sık karıştırılmaktadır (Eco, 2012: ss.21-22). Fakat Hans Veermer'in öncüsü olduğu Skopos Kuramı temelinde bakıldığında amaç ve hedef doğrultusunda hareket edilmesi gerekmektedir (Trosborg, 2002: ss.9-53). Dolayısıyla bu durumda çevirmenin rolü etkindir ve çevirmen kaynak ya da hedef odaklı çeviri kısmının belirleyicisidir. Öte yandan çeviri bilimi küresel ile yerel arasında bir köprü görevi görerek, küresel olanın farklı kültür ve dillerde yerel olanla birleşip daha doğal olmasını veya yerelleşmesini sağlamaktadır.

McDonald's, Apple, Starbucks, Ford gibi markalar nasıl ki farklı kültürler içerisinde sanki o kültürün bir parçasıymışçasına o kültüre tutunabiliyorsa (ki bu da elbette "çoğu devletin markalaşmayı yabancı

yatırım kararlarını ve devletin Pazar nakdini etkileyen uzun süreli kümülatif çaba olarak görmesidir” [Venuti, 2013:142]), çeviriler de o şekilde farklı kültürlerin eserlerini hedef kültür ve dile aktarabilme çabasını taşır.

Öte yandan şu bir gerçek ki dil bir insan ürünüdür ve insan ürünü olduğu kadar da insanların bulunduğu yerde anlamlıdır. 21. yüzyılda bir dilin sadece belli bir kesimde o bölge ve o bölgenin insanını temsil ettiğini düşünmek asla mantıklı olmayacaktır. Zira Asya’dan Avrupa ve Amerika’ya ve hatta dünyanın her yerine sürekli beyinlerin göç ettiği ve insanların özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra da yoğunlukla yer değiştirdiği bir durumda bir dilin sadece bir kültürü temsil ettiği düşünülemez. Örneğin soykırımdan kaçarak Amerika’ya sığınan bir Yahudi’nin kültür ve tarihini Amerika’da İngilizce ile mi yoksa II. Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan İsrail topraklarında İbranice ile mi daha iyi temsil edebileceğini söyleyebilir miyiz? Şu hâlde dil aynı kişilere ait olsa bile farklı olduğunda aynı hikâyeyi anlatmayacak mıdır?

Dilin bu mevcut durumu belki şu şekilde yorumlanabilir. Soğuk Savaş’ta ABD’nin gücünü güvence altına almak için Alan Çalışmaları kurulmuştur. Karşılaştırmalı Edebiyat, totaliter rejimlerden kaçan Avrupalı aydınların bir sonucudur. Kültürel ve Sömürge Sonrası Çalışmaları (Post-Kolonyal), Lyndon Johnson’ın 1965 tarihli Göç Yasası’ndaki reformunun ardından Asya göçünde yüzde 500’lük bir artışla ilgilidir. Yaptığımız şeyle ilgili görüşümüz ne olursa olsun, bizi şekillendiren bu dünyada devinen insanların gücüdür (Spivak, 2005:3).

İnsanların her gittiği yerde, her tecrübe ettiği olayda muhakkak bir izdüşümü, bir yorumu olacaktır. Hangi dilde ifade edilirse edilsin muhakkak insana ait olan, insani olan her şeyin evrensel bir anlamı olacaktır. İçinde bulunduğumuz durumlarla ilgili yargılama yaptığımızda, öyle ya da böyle iyi düşünülmüş prensipleri bir dizi gerçeğe uygulayarak bir cevaplar silsilesi çıkarırız. Yaptıklarımızı ya da yapmayı planladığımız şeyleri haklı gösterme çabalarımız genellikle meydana gelen olaylardan sonra yapılır, bir başka deyişle sezgisel olarak karar verdiklerimizin rasyonelleştirilmeleridir. Ve doğru ile orantılı olarak sezgisel bağlamda doğru yaptığımız şeylerin bir kısmı, alıştığımız şey olduğu için doğru olduğunu varsaydığımız eylemlerdir (Appiah, 2007:72).

Bu açıdan ele alındığında yazınsal ve sözsel dilin kendi içerisindeki anlamlarının aslında evrensel anlamları barındırdığını, yalnızca farklı dillerin yapısından dolayı değişik biçimlerde ifade edildiğini söyleyebiliriz. Elbette bir dili tam anlamıyla başka bir dile çevirmek mümkün değildir. Hele ki mevzu bahis çeviriler özellikle şiir gibi edebi eserlerse, 10 farklı tercümanın birbirinden oldukça farklı anlamları içeren 10 farklı tercüme yapacağı neredeyse kesindir. Bu tür çevirilerde elbette tercüme eden kişi ile okuyucunun yorumları farklı olmakla beraber, “çevirmenler genelde âdeta metnin bütününe algılamak üzere okumazlar, dikkatlerini tek tek öğelerin aktarımına vererek okurlar. Bazen dayanamayıp okumayı bitirmeden çevirmeye kalkışırılar. Düz bir okur gibi davranamazlar.” (İnce & Dizdar, 2018:213)

Hâl böyle olunca, metinlerin de çevirmenlerinden etkilenmemeleri imkânsızdır. Yani çeviri aslında bir bakıma o metni yeniden yazma sanatıdır. Zira metin ile çevirmeni arasındaki bağ birbirinden etkilenir ve böyle bir bağın etkilerden tamamen yalıtılması beklenemez. Ancak çevirmenin görevi burada metni ölçülü biçimde yorumlayarak çevirebilmesidir; ana metne bağlı kalırken bir yandan da metnin ana yazarını anlaması gerekir. Çünkü öyle ya da böyle “metni okuyanla yazanın durumu aynı değildir. Yazan ne söyleyeceğini önceden bilerek yazmaya başlar ama okuyan ne okuyacağını bilmemektedir.” (İnce & Dizdar, 2018:214)

Halide Edip Adıvar, iyi bir çevirinin lisanının kolay anlaşılır olması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre, çeviri dili tabii olduğu müddetçe okuyucu çeviriyi âdeta kendi kültüründe gelişen olayları okuyormuşçasına içselleştirip okuyabilir, bu da eserin çok daha akıcı olmasını sağlar (Aytaç, 2016: ss.37-38). Bu bağlamda, çevirmen daha önce de belirtildiği gibi eseri kendi kültüründe yansımaları olacak şekilde çevirerek çevirinin adaptasyonunu sağlayan, bir nevi çeviriyi yeniden yazan kişi olacaktır. Yani uzun lafın kısası, Büyük İskender’in heykelini yapan bir heykeltıraş yerine Türk çevirmen olsa, onu Metehan’ın izdüşümünde hayal ederek yeniden inşa etse, Türk kültür ve tarihini bilen birisi için Büyük İskender’in Makedonlar için önemini kavraması daha kolay olurdu.

Söz görsel sanatlardan açılmışken, bir diğer başlık altında yazılı metinlerin görsel algılamayla dijital çağda nasıl bütünleştiğini analiz etmek oldukça faydalı olacaktır.

Dijitalleşme ve küresel teknoloji bağlamında dünya edebiyatı ve “Tercümedya”

H. G. Wells’in *Dünyalar Savaşı* adlı romanının Orson Welles tarafından 30 Ekim 1938 tarihinde radyo tiyatrosu olarak yayımlandığı andan itibaren binlerce New York sakini korkudan sokaklara döktüğü söylenen efsanevi olayın ardından 81 yıl geçti⁴ (Chilton, 2016). Ama o zaman görüldü ki yazılı edebiyatın gücü sözel ve (şimdilerde filmler sayesinde) görsel ve dijital olarak birleşince tahmin edilenin çok ötesine geçebilmektedir. Şu ana kadar sayısı buraya yazmakla bitmeyecek derecede öyle çok eser beyaz perdeye aktarılmıştır ki, burada bu eserlerin tamamını sıralamak mümkün değildir. Eğer klasik eserleri bir kenara bırakacak olursak, belki de bazı sinemaseverler 20. ve 21. yüzyılda sinemaya aktarılan birçok eserin filmini izledikten sonra romanını okumuştur. *Yüzüklerin Efendisi*, *Açlık Oyunları*, *Alacakaranlık Serileri*, *Kuzuların Sessizliği*, *Forrest Gump*, *Hayvan Mezarlığı*, *Narnia Günlükleri* gibi yabancı eserlerin yanı sıra, *Uçurtmayı Vurmasınlar*, *Anayurt Otel*, *Susuz Yaz*, *Vurun Kahpeye*, *Selvi Boylum Al Yazmalım*, *Hababam Sınıfı*, *Ağır Roman* gibi Türk Edebiyatı’nın mihenk taşları da muhtemelen çoğu yeni nesli önce beyaz perdede büyülemiş, sonra da eserlerin kendisini okumalarını sağlamış olabilir.

Dolayısıyla, diyebiliriz ki “sinemanın ve televizyon teknolojisinin ortaya çıkışı, yirminci yüzyılın kültürü üzerinde çok büyük bir etkiye sahiptir” (Goody, 2011:23-24) ve bu etki sayesinde sanatsal ve edebi çeviri teknoloji ve görsel sanatlarla birbirine bütünleşmiş olarak nevi şahsına münhasır yeni bir alan yaratmıştır. Zamanın metropollerde öylesine hızlı aktığı, ilişkilerin, insan yaşayış biçimlerinin ve hayat mücadelesinin iyice makineleştiği bir dönemde çoğu insan için kitap okumak bile bir yük olmaya başlamıştır. Kalan saatlerin sosyal medya hesaplarında ve bu sosyal medya hesaplarına kodlanmış satırlar arasında çok değişik kültürlerin çoğu zaman reklam, bazen manipülasyon bazen de “neo-liberalist” bir yaklaşım mesajında (Nike: “Just Do It”⁵ vb.) pazarlama amaçlı kullandığı sosyal medya mecraları, aynı zamanda da farklı edebi türlerin görsele dönüştürüldüğü ve kişilerin ilgisini çekerek onları izlemeye davet ettiği platformlara dönüşmüştür.

Her ne kadar yazılı metin olan edebiyatın ve edebiyat çevirisinin yeri asla sanatsal olarak doldurulamayacak olsa da yeni nesille edebiyatın ve çevirinin yolculuğu daha ziyade görsel iletişim ve medya üzerinden yürümektedir. Bu açıdan televizyon, çocuğun en önemli dil dersini yok eder: “aile içi konuşma”. Araştırmalar, ortalamaya göre anaokulu mezunlarının birinci sınıfa girmeden önce yaklaşık 6.000 saat televizyon ve video izlediğini, uzun süre az konuştuğunu ya da hiç konuşmadığını gösteriyor. Akşam yemeğinde TV izleyen tüm yetişkinlerin yüzde 30’u ve kendi TV setlerine sahip olan (ve

4 Ashında yaşanan paniğin tüm uyanlara rağmen abartıldığı, yine de yıllardır konuşulagelen efsanevi bir Cadılar Bayramı yayını.

5 “Sadece Yap” Bir bağlamda ürünleri alan kişilerin sporda daha başarılı olacağı algısı altında Uzakdoğu’da çok düşük ücretlere çalıştırılan çocukların gerçeğinin yatması ama göz ardı edilmesi gibi.

muhtemelen odalarında tek başına izlenen) ergenlerin ve gençlerin %50'si ile TV'nin başındayken televizyonların “en iyi konuşma durdurucu” olarak tanımlanması hiç bu kadar uygun olmamıştır (Trelease, 2013). Bu açıdan bakıldığında saatlerce hayal dünyasına dalıp gidilen romanların satırları yerini uzun süredir TV ekranlarına bırakmış durumda: hem de bilimin gelişmesiyle bu TV ekranlarını zaten cebimizde taşıyoruz. Öyle ki, eskiden odasına kapanıp TV izleme durumu, telefonunun kullanılabilirdiği her yerde ve zamanda gerçekleşiyor artık. Zaman mekân kaygısı olmaksızın bir ormanda yürüyüş yaparken bile telefonda video izlemek ya da salonda otururken telefonda doğa yürüyüşlerini izlemek. Oldukça tuhaf ve post-postmodern bir durum belki de.

Elbette artık cep telefonlarının insan vücuduna entegre olmasına belki bir adım kala mübalağasını yapacak olsak da gerçekte elimizden düşmeyen bu elektronik aletler sayesinde küresel teknoloji bazında yeni bir çeviri edebiyatı başladığı yadsınamaz. Netflix gibi portalların çoğalmasıyla birlikte son zamanlarda sadece seyir amacını taşımayan ama aynı zamanda ciddi anlamda kültürel yüklemeye de yapan çok yeni diziler haricinde, *Black Mirror: Bandersnatch* gibi eski *Choose Your Own Adventure*⁶ (Kendi Maceranı Seç) kitaplarından esinlenen ve seyircilerin âdeta kendi dizilerini ve kurgularını yaratmalarını sağlayan bu yeni eserler, klasik edebi ve sanat anlayışının da dışına çıkarak neredeyse bir simülasyon evreni yaratmaktadır.

UNESCO'nun uzun yıllardır farklı dillere çevrilen eserlerin kaydını tuttuğu “Translationum” adlı veri tabanına göre, Walt Disney Productions bu listede epey süredir ilk sırada yer almaktadır ve yazar olarak adlandırılan en yüksek rütbeli kişinin, yani Agatha Christie'nin (7.279) kaydına kıyasla UNESCO veri tabanında Walt Disney (11.507) astronomik bir kayıt sayısında yazar olarak adlandırılmaya devam etmektedir (Venuti, 2013:143). Bu sayısal veriler de gösteriyor ki, gerçeklik algısını üst gerçeklik kavramı ile harmanlayan medya platformları ile birlikte ancak Baudrillard'ın betimlediği simulacr (simulacra), yani postmodern kültüründe mümkün olabilecek bir tür kurumsal otoriteye tanıklık etmekteyiz.

Gerçeklik kavramı, Frederic Jameson'ın sıraladığı üzere Realizm, Modernizm ve Postmodernizm içerisinde yerini üst gerçeklik kavramına bırakmaya başlamıştır. Zira, özellikle dünya savaşlarından sonra devam eden soğuk savaş dönemiyle (ki bu da yerini şimdi soğuk siber savaşa bırakmış durumdadır) insanların dünyaya bakış açısı umutsuzluk ve kötümserlikle harmanlanmıştır. Her yerden fırlayabilecek ajanların korkusu, Berlin'de olan bitenlerin benzeri casus kazanlarının ve mütemadiyen süregelen komplo teorileri ile dünyayı kurtaran Amerikan kahramanlarının doyasıya cirit attığı dünya, insanların sürekli “Son ne zaman yaklaşacak?” sorusunu sormasına sebep olmuştur.

Üstüne Çernobil gibi facialar da eklenince, 1980'li yıllar “anti-ütopya”nın yılları olmuştur. Dolayısıyla, “post-apokaliptik” bir beklenti rüzgârı özellikle edebiyat dünyası ve sinema perdesinde esmeye başlamış ve neredeyse iyi bir sondan ziyade dijital bir mahşer beklentisi ya da bir uzaylı istilası kurgusu git gide artmaktadır. Sovyetler Birliği yıkılınca, senaryo biraz daha değişmiştir. Keza, hemen sonrasında *Yürüyen Ölüler*, *Terminatör*, *Matrix*, *Çılgın Max* gibi serilerin ve daha nicelerinin hemen hepsinde bir felaket beklentisi içine girilmiştir.

Bu senaryolar, üst gerçeklik kavramı içerisinde birleşince elbette okuyucular ve izleyiciler hem romanlarda hem de filmlerde alternatif bir dünya yaratma olgusuna girerek sadece tercüme edilen bu eserleri takip etmekle kalmamakta, aynı zamanda kurguların kendi kültürleri üzerindeki etkilerini de sorgulamaya başlamaktadırlar. Dolayısıyla, yazılı veya sözlü metinler (ki burada senaryolarında yazılı

6 Edward Packard tarafından 1978-1982 yılları arasında interaktif bazlı hem okuma alışkanlığı hem de çocukları eğiterek öğretmeyi amaçlayan, okuyucunun sayfalar arasında ilerlerken kendi seçimini yapmalarına imkân veren kitaplar serisi.

bir eser oldukları muhakkak göz önünde bulundurulmalıdır), çeviri esnasında görselleriyle birlikte hem sanatsal anlamda hem de izleyici ve okuyucuların zihinlerinde üst gerçeklik kavramıyla herkesi kendi kurgularını hayal etmeye sevk etmektedir.

Böylelikle, sadece yazılı metinlerin dünya edebiyatındaki çevirisi değil, aynı zamanda sadece izleyici olmaktan çıkıp (Bandersnatch'de olduğu gibi) kendi kurgularını üst gerçeklik kavramıyla oluşturan ve çözümleyip deşifre ederek yeniden birleştiren izleyici, tercümenin sözselleşmiş ve görsel birleşimiyle tam anlamıyla postmodern yapıda aktif birer katılımcı haline dönüşmüşlerdir.

Sonuç

Edebi eserler artık -teknoloji yardımıyla da- çok hızlı bir biçimde farklı dillere çevrilebilmektedir. Çeviriler sadece birebir metin çevirisi şeklinde olmayıp, âdeta birer kültür veya ulus çevirisine dönüşmektedir. Bir çevirmen, hedef dile çevireceği eseri ne kadar o hedef dildeki kültür ve yaşama bağlılık ve benzerlikle çevirebilirse o kadar iyi çeviriyi imzasını atmaktadır.

Bir diğer yandan, aslında 20. yüzyılın ortaları ve 21. yüzyılın başından itibaren tercüme yepyeni bir alanda, yani medya alanında adaptasyonlar aracılığıyla kendine yer bulmuş ve son sürat hızına devam etmektedir. Dünya edebiyatı, adaptasyon süreciyle birlikte artık dijital ortama aktarılmış ve yazılı metinler yerini sözlü ve görsel medyaya bırakarak tercümenin yeni bir biçimini meydana getirmiştir: "Tercümedya".

İnternet aracılığıyla tüm dünyaya yayılabilen filmler, diziler, kişisel videolar ve dahi arkasında her türlü yazılı senaryo olan -edebi adaptasyon olsun ya da olmasın- tüm metinler, önce profesyonel ya da amatör çevirmenler tarafından hedef dilde, sonra da izleyicileri tarafından kendi dillerinde algılanıp zihinlerde imgelenmektedir. İşte bu imgeler dünyasından da (yani kendi kurgu dünyalarından) üst gerçekçilik yardımıyla yeni bir hayal dünyası kurarak kelimeleri önce görselde, sonra da okur veya izleyicinin yine kendi zihninde yorumlamasıyla yeni bir "Tercümedya Dünyası" oluşmaktadır.

Kaynakça

- Aytaç, G. (2016). Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi. Ankara: Doğu Batı.
- Apter, E. S. (2011). Translation Zone: A New Comparative Literature. Princeton: Princeton University Press.
- Appiah, A. (2007). Cosmopolitanism: Ethics in a world of strangers. New York: W.W. Norton & Company.
- Baudrillard, J. (2014). Simulacra and simulation (S. F. Glaser, Trans.). Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Chilton, M. (2016, May 6). The War of the Worlds panic was a myth. Telegraph. Retrieved April 3, 2019, from <https://www.telegraph.co.uk/radio/what-to-listen-to/the-war-of-the-worlds-panic-was-a-myth/>
- Drout, M. D. (2007). J.R.R. Tolkien encyclopedia: Scholarship and critical assessment. New York: Routledge.
- Eco, U. (2012). Experiences in translation. Toronto: University of Toronto Press.
- Eco, U. (2004). Mouse or rat?: Translation as negotiation. London: Phoenix.
- Goody, A. (2011). Technology, Literature and Culture. Cambridge: Polity Press.
- Göktürk, A. (2018). Çeviri: Dillerin Dili (13. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- İnce, Ü, & Dizdar, D. (2018). *Çeviri Atölyesi: Çeviride Tuzaklar* (3.baskı). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Jameson, F. (1992). *Postmodernism or the cultural logic of late capitalism*. Durham: Duke Univ. Press.
- Trelease, J. (2013). *The read-aloud handbook*. New York: Penguin Books.
- Spivak, G. C. (2005). *Death of a discipline*. University Presses Of California.
- Van Ham, P. (2001) "The Rise of the Brand State," *Foreign Affairs* 80/5 (September/October): 2-6.
- Venuti, L. (2013). *Translation changes everything: Theory and practice*. London: Routledge.
- Trosborg, A. (2002). "Discourse Analysis as Part of Translator Training". In: *The Role of Discourse Analysis for Translation and in Translator Training*. (Ed. Christina Schäffner). UK: Multilingual Matters.